

Doğu Afrika ve Yemen’de Önlenebilir Krizler

2015 yılından beri Doğu Afrika’da iklim mevsim normallerinin üstünde sıcak seyrederken beklenen yağış miktarı da düşmemekte. Su kaynaklarındaki azalma nedeniyle bir süredir küçük tarımsal üreticiler ve hayvan yetiştiricileri olumsuz etkilenmekte. Bu duruma bağlı olarak gıda ürünlerinin fiyatı artarken alım gücü düşük yoksul kesimler gıda temin etmekte zorlanmaktalar. Açlık krizi alım gücü en düşük halk kesimlerini ölümlerle karşı karşıya getirmekte. İnsanlar öğün sayılarını azaltarak ve yemeklerini paylaşarak dayanmaya çalışmakta. Durum iyice kötüleştiğinde ise imkan bulanlar daha güvenli bölgelere göç etmekte; imkan bulamayanlar ise sessizce kaderlerini beklemekte.

Altı yıl aradan sonra Somali tekrar kuraklığa bağlı yeni bir açlık krizinin pençesinde. 12 milyon nüfuslu ülkede altı milyon insanın hayatını riske eden büyük bir kriz yaşanmakta. Somali’nin yeni Başbakanı Hassan Ali Khaire Bay bölgesinde açlığa bağlı ölümlerin başladığını duyururken dış aktörlerden de ülkesine destek çağrısında bulundu. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres de acilen Mogadişu’yu ziyaret ederek yaşanan krize dikkat çekti. Türkiye’de de Kızılay, Tika ve Afad’ın girişimiyle 30 kadar sivil toplum kuruluşu bir araya gelerek Doğu Afrika ve Yemen için #umudol sloganıyla yardım çağrısında bulundu.

Hatırlanacağı gibi Somali’de 2011 yılında yaşanan ölümcül kuraklık sonrasında 250 bin insan hayatını kaybetmiş Kenya ve Etiyopya gibi ülkelere kitlesel göçler yaşanmıştı. Türkiye büyük bir insani hamle başlatarak Somali için seferber olmuştu. Henüz 2011 krizinin yaraları tam manasıyla sarılamamışken maalesef ülke yeni bir açlık krizinin eşiğinde.

Birleşmiş Milletlerin yardım çağrısı yaptığı tek ülke yalnızca Somali değil. Güney Sudan’da da ciddi bir kriz yaşanıyor. Ülkede 2013 yılından bu yana yaşanan etnik sebepli çatışmalar hem mülteci krizi hem de gıda krizine yol açıyor. 2011’de Sudan’dan bağımsızlık kazanan ülke altı yıl aradan sonra şimdi hem iç savaşa hem de açlık krizine sahne oluyor. Birleşmiş Milletler Unity Eyaletinde açlık krizi olduğunu resmen ilan ederken 100 bin insanın hayatı risk altında olduğunu duyurdu. Ülkedeki iç savaşın yol açtığı insani dram çok büyük boyutlarda; 2.1 milyon insan ülke içinde göç ederken 1.5 milyon insan da çevre ülkelere sığınmış halde. Güney Sudan genelinde 5.5 milyon insan çeşitli seviyelerde insani yardıma ihtiyaç duyuyor.

Doğu Afrika coğrafyasına komşu durumdaki Yemen’de de durum farksız. 2014 yılından beri iç savaş ortamının hakim olduğu ülkede 18 milyon insan yardıma ihtiyaç duymakta. Suudi Arabistan-İran çekişmesine sahne olan Yemen’deki savaş ortamı hem iç hem de dış göçmen üretmeye devam ederken ülke hâlihazırda üç parçaya bölünmüş durumda.

Kriz Üretici Olarak İnsan

Her üç ülkeden de yürek burkan fotoğraflar gelmeye devam ediyor. Ölen hayvan sürüleri, bakıma muhtaç cılız çocuklar, göç eden insanlar kabileleri üzerinden çaresizlik resmediliyor. Tüm bu krizlerdeki dikkat çekici ortak nokta ise insan faktörünün kriz üreticisi olarak karşımıza çıkması. Bu ülkelerdeki siyasi türbülanslar maalesef devlet kurumlarını işlemez hale getirirken halkı da hem yoksulluğa itmekte hem de açlık gibi sorunlar karşısında kendi kaderine terk etmekte. Devlet kurumlarının zayıflığı ve işlemez halde oluşu iklimsel bozulmaların yol açtığı sorunlara çözüm üretilmesi geciktiriyor. Adını zikrettiğimiz bu ülkelerde siyasi istikrar sağlanmış olsa ve devlet kurumları yeterli altyapı yatırımlarını yapsa bu krizlerin etkileri bu kadar sarsıcı olmazdı muhakkak.

1991 yılında Somali’de devlet otoritesinin çökmesi ülkeyi siyasi kaosa sürüklerken mevcut durum aynı zamanda hem terör grupları hem de insani krizler üretmeye başladı. 91-92 yıllarında yaşanan büyük açlık krizi 2011 yılında tekrarlanırken ülkede siyasi yapının güçlendirilememesi krize zamanında müdahaleyi de geciktirdi. Türkiye’nin başlattığı insani yardım kampanyası 2011 krizinin daha çabuk atlatılmasını sağladı ancak Somali’de hala devletin tam manasıyla tesis edildiğini söylemek zor. Bu yüzden Türkiye’nin Somali’de destek verdiği devlet inşası süreci son derece gerekli bir hamledir.

Güney Sudan 2011’de Sudan’dan ayrılarak bağımsızlığını kazandı ancak çok geçmeden ülke içinde iç

savaş ortamı doğdu. İktidarı paylaşamayan Salwa Kiir ve Riek Machar ülkeyi etnik temelli bir savaşın içine soktular. Machar Nuer etnik kabilesini etrafında toplarken Salwa Kiir de devlet kurumlarında Dinka mensuplarını egemen kılmaya çalıştı. Sonuçta bağımsızlık sonrası yaşanan kısa süreli pozitif atmosfer halk için bir anda kâbusa dönüştü.

Arap Baharı ile siyasi istikrarsızlık yaşamaya başlayan Yemen de 2014 yılından beri mezhep merkezli çatışmalara sahne oluyor. Suudi Arabistan-İran çekişmesi Yemen'de kendini gösterirken bu mücadelenin faturasını Yemen halkı hayatıyla ödüyor.

Önlenemez miydi?

Doğu Afrika'yı saran kuraklık geçen yılından beri gündemde olan bir konu aslında. Zamanında önlem alınmazsa durumun 2017'de daha da kötüleşeceğine dikkat çeken raporlar yayınlandı. Geçen yıl Şubat-Mart döneminde yaptığımız saha ziyaretlerinde bu duruma ilişkin gözlemlerimizi raporlaştırarak kamuoyu ile paylaşmış ve konuya dikkat çekmeye çalışmıştık. Ancak erken uyarı sistemleri bu açlık krizlerin gelmekte olduğunu haber verse de Birleşmiş Milletlerin egemen olduğu uluslararası yardım sistemi önleyici özelliğe sahip değil. İnsan ölümleri başlamadan 5. seviye kriz alarmı vermeyen BM sistemi artık en son noktaya gelindiğinde devreye giriyor. Böyle olunca da bir yanda ölümler yaşanırken bir yanda da yardım kampanyaları ve kurtarma operasyonları at başı gidiyor. Türkiye'nin öncülüğünde İslam dünyası bu sistemin revize edilmesi için çalışmak zorunda. Böylece krizler büyümeden zamanında alınan tedbirlerle insan ölümleri yaşanmadan çözüme kavuşturulmalı.

İnsani Müdahale Öncesi Arabulucu Müdahale

Bu noktada sadece insani müdahalelerin yeterli olmadığını bir kez daha vurgulamak gerekmektedir. Somali, Güney Sudan ve Yemen'de yaşanan insani krizlerin önlenmesi, tıpkı Suriye'de olduğu gibi, bu ülkelerde de siyasi istikrarın tekrar tesis edilmesiyle yakından ilişkili. Siyasi süreç kriz üretirken bu krizlere müdahale etmek pansuman tedbirlerin ötesine geçemez. Bu yüzden insani müdahale ile birlikte siyasi müdahalenin arabuluculuk, çatışmaların önlenmesi, uzlaştırma gibi siyasi manevraların da devreye sokulması gerekmektedir.

Kısacası mesele sadece kuraklık ve bunu doğurduğu açlık krizleri değil. Bu tür krizlerin altında saklı yatan sistemik siyasi sorunlar çözüme kavuşturulmadıkça kriz üretimi de devam etmektedir. Beşer onar yıllık periyotlarla Somali'de nükseden açlık krizleri bunun en bariz kanıtıdır.

**Bu yazı Afrika Uzmanımız Serhat Orakçı'nın Yeni Şafak gazetesinde 12 Mart 2017 tarihinde yayınlanan yazısıdır.*